

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 369

Przemiany strukturalne i koniunkturalne na światowych rynkach

Tom 2

Redaktorzy naukowci

Jan Rymarczyk

Małgorzata Domiter

Wawrzyniec Michalczyk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-478-3 (całość)
ISBN 978-83-7695-455-4 (tom 2)

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Michał Nowicki: Global governance w obszarze handlu międzynarodowego – rola WTO	9
Marcin Nowik: Strukturalne przemiany w obszarze indyjskiej pomocy gospodarczej na rzecz Nepalu	21
Witold Nowiński: Analiza przejęć ponadgranicznych realizowanych przez polskie przedsiębiorstwa.....	33
Alina Nychyk: The necessity of global governance in the contemporary rapidly changing world	43
Anna Odrobina: Strukturalne problemy działalności badawczo-rozwojowej w Polsce	52
Sławomir Pastuszka: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce Wschodniej w latach 2005–2012	63
Bożena Pera: Międzynarodowy handel towarami zaawansowanymi technologicznie krajów „wschodniego rozszerzenia” Unii Europejskiej w latach 2007–2012	73
Agnieszka Piasecka-Głuszak: Lean management w polskich przedsiębiorstwach przy wykorzystaniu wybranych narzędzi rozwiązywania problemów – wyniki badań.....	88
Tadeusz Pindór: Przekształcenia międzynarodowych rynków miedzi w latach 1980–2012.....	104
Eugeniusz M. Pluciński: Integracyjny megaprojekt UE – USA (...NAFTA?) z perspektywy polskiego eksportu i importu oraz modelu międzynarodowego podziału pracy	114
Łukasz Puślecki, Michał Staszaków: Alianse otwartych innowacji jako nowa forma współpracy firm biofarmaceutycznych	130
Zdzisław W. Puślecki: Innowacje produktowe i procesowe we wzroście konkurencyjności globalnej Unii Europejskiej.....	140
Jan Rymarczyk: Globalizacja KGHM Polska Miedź SA.....	150
Jerzy Rymarczyk: Antykryzysowe działania w strefie euro – kierunki reform systemu instytucjonalnego.....	165
Anna Skoczyła: Polskie i brytyjskie innowacyjne klastry na drodze kreowania konkurencyjności regionu.....	176
Joanna Skrzydłowska: Wkład przemysłu kreatywnego i kultury w przemiany strukturalne w gospodarce Unii Europejskiej.....	184
Joanna Skrzypczyńska: „Pakiet z Bali” a perspektywa zakończenia Rundy z Doha WTO	195

Justyna Szymańska: Regulacje prawne w Europie i w Stanach Zjednoczonych po globalnym kryzysie finansowym 2007–2009	203
Barbara Szymoniuk: Polityka klastrowa – dobrodziejstwo czy przekleństwo dla polskich klastrów?	212
Jowita Świerczyńska: Bezpieczeństwo i ochrona rynku jako priorytetowy obszar działania europejskiej służby celnej	222
Maciej Walkowski: Czy optymalizacja podatkowa może być szkodliwa? Rozważania na temat skutków funkcjonowania centrów usług finansowych typu offshore (OFC), czyli tzw. rajów podatkowych	233
Marta Wincewicz-Bosy: Międzynarodowy obrót kołmi w latach 1961–2011	249
Katarzyna Witczyńska: Znaczenie centrów logistycznych w rozwoju regionalnym	262
Marek Wróblewski: Regionalne centra obsługi eksporterów – nowy wymiar wsparcia polskiego eksportu?	276
Waldemar Zadworny: Ocena efektywności technicznej przedsiębiorstw województwa podkarpackiego metodą granicznej analizy danych	287
Wojciech Zysk: Działalność eksportowa spółek z udziałem zagranicznym w Polsce w latach 2004–2012	295
Katarzyna Żukrowska: Zmiany we współczesnej gospodarce: przejawy, kierunek i przyczyny	305
Anna Żyła: Współpraca regionalna w ramach ASEAN przed i po 2015 r. – cele, strategie i wyzwania	321

Summaries

Michał Nowicki: Global governance in the area of international trade – role of the WTO	20
Marcin Nowik: Structural changes in the field of India's economic aid for Nepal	32
Witold Nowiński: Cross-border acquisitions carried out by Polish companies	42
Alina Nychyk: Konieczność globalnego zarządzania we współczesnym szybko zmieniającym się świecie	51
Anna Odrobina: The structural problems of the research and development activity in Poland	62
Sławomir Pastuszka: Foreign direct investment in Eastern Poland in the period of 2005–2012	72
Bożena Pera: International trade of high-tech products of European Union Eastern Enlargement countries in 2007–2012	87
Agnieszka Piasecka-Głuszak: Lean management in Polish companies using selected tools of problem solving – research results	103

Tadeusz Pindór: Changes of international copper markets over the period 1980–2012	113
Eugeniusz M. Pluciński: Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) between EU and US from a view of Polish exports and imports as well as pattern of international division of labour	129
Łukasz Puślecki, Michał Staszków: Open innovation alliances as a new form of cooperation of biopharmaceutical companies	139
Zdzisław W. Puślecki: Product and process innovation in the global competitiveness increase of the European Union	149
Jan Rymarczyk: Globalization of KGHM Polska Miedź S.A.	164
Jerzy Rymarczyk: Anti-crisis actions in the euro zone – directions of institutional system reforms	175
Anna Skoczyła: The role of Polish and British innovation clusters in creating competitiveness of the region	183
Joanna Skrzydłowska: The contribution of the cultural and creative industries in structural changes in the economy of the European Union	194
Joanna Skrzypczyńska: The WTO “Bali Package” vs. a perspective of the conclusion of the Doha Round	202
Justyna Szymańska: Legal regulations in Europe and in the United States after the global financial crisis of 2007–2009	211
Barbara Szymoniuk: Cluster policy – benefit or a curse for Polish clusters?	221
Jowita Świerczyńska: The security and protection of the market as a priority action area of the European customs service	231
Maciej Walkowski: Can tax optimization be harmful? Deliberations on the effects of Offshore Financial Centers (OFC), or so-called tax heavens	248
Marta Wincewicz-Bosy: International trade in horses in the years 1961–2011	260
Katarzyna Witczyńska: Importance of logistics centers in regional development	275
Marek Wróblewski: Regional Export Promotion Agencies – a new dimension of Polish export support?	286
Waldemar Zadworny: Assessment of technical effectiveness of companies in Podkarpackie Voivodeship with borderline data analysis method	294
Wojciech Zysk: The export activity of entities with foreign capital in Poland in the years 2004–2012	304
Katarzyna Żukrowska: Changes in contemporary world economy: occurrences, directions and causes	319
Anna Żyła: Regional cooperation in the ASEAN before and after 2015 – goals, strategies and challenges	332

Maciej Walkowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

e-mail: maciej.walkowski@amu.edu.pl

CZY OPTIMALIZACJA PODATKOWA MOŻE BYĆ SZKODLIWA? ROZWAŻANIA NA TEMAT SKUTKÓW FUNKCJONOWANIA CENTRÓW USŁUG FINANSOWYCH TYPU OFFSHORE (OFC), CZYLI TZW. RAJÓW PODATKOWYCH

Streszczenie: W prezentowanym artykule autor opisuje, ocenia i formułuje prognozy związane z procederem tzw. optymalizacji podatkowej w Centrach Usług Finansowych typu offshore (OFC), zwanych popularnie rajami podatkowymi. W tekście prezentuje się liczne ujęcia definicyjne, cechy i typologie jurysdykcji tego typu oraz najważniejsze raporty i analizy związane ze skutkami finansowymi ich funkcjonowania, łącznie z badaniami OECD, Tax Justice Networks oraz International Consortium of Investigative Journalist (ICIJ). Diagnozie podlegają też działania wybranych rządów w świecie, z USA, Wielką Brytanią, Francją i Rosją na czele, idące w kierunku zwiększenia nadzoru, kontroli i transparentności podatkowej w rajach oraz ograniczenia procederu „szkodliwej konkurencji podatkowej” („harmful tax competition”), jak i wnioski wynikające z tego dla Polski.

Słowa kluczowe: optymalizacja podatkowa, centra offshore, raje podatkowe.

DOI: 10.15611/pn.2014.369.2.21

1. Wstęp

W Polsce dyskusja na temat skutków tzw. optymalizacji podatkowej rozgorzała w momencie, gdy gdańskie LPP – największa krajowa sieć odzieżowa – ogłosiło, że prawa do zarządzania swoimi znakami towarowymi: House, Mohito i Sinsay, przeniosło do swej cypryjskiej spółki Gothals, która to następnie przekazała je kolejnej spółce LPP – Jaradi Limited w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Podobną transakcję z cypryjską i arabską spółką LPP zawarło już w 2011 roku, kiedy to przeniosło tam swoje najbardziej wartościowe znaki towarowe – Reserved i Cropp¹. W ową dyskusję po-

¹ Rok rozliczeniowy 2013 LPP zakończyło sumą ponad 4 mld zł przychodów, w roku 2012 uzyskało zysk rzędu 355 mln zł. Spółka zatrudnia około 15 tys. pracowników, obecna jest na 11 rynkach

lemiczną stopniowo włączali się najwięksi polscy biznesmeni, media branżowe, wybrane NGO's, internauci i niestety z rzadka naukowcy oraz politycy. Znaczny wpływ na jej klimat miały i nadal mają skutki globalnego kryzysu finansowego 2008+, w tym cięcia wydatków publicznych i zapowiedziane lub realizowane w różnych państwach członkowskich UE, z grupą PIIGS na czele, podwyżki podatków. Zagadnienie skutków bieżącego kryzysu w Europie szeroko omówione zostało w licznych wcześniejszych artykułach naukowych autora prezentowanego tekstu, w tym serii książek napisanych wspólnie z Z.W. Puśleckim w ramach grantu badawczego – *Strategia Unii Europejskiej dla wzrostu konkurencyjności globalnej*. Poziom wiedzy społecznej na temat optymalizacji podatkowej i konsekwencji funkcjonowania tzw. rajów podatkowych nawet wśród wykształconej części Polaków jest przy tym bardzo niski, a potrzeba popularyzowania wiedzy na ten temat, w które autor artykułu się włącza, bardzo duża.

Krytycy posunięć finansowych zbliżonych do działań LPP podkreślają, że optymalizacja podatkowa powoduje ewidentne straty w dochodach budżetowych państw, z których wypływa kapitał, zwiększając nierównowagę w sferze finansów publicznych. Powoduje też konieczność zwiększenia podatków w odniesieniu do tych krajowych podmiotów gospodarczych, które nie chcą lub nie mogą się przemieszczać. W konsekwencji prowadzi to – poprzez rosnący fiskalizm – do spowolnienia tempa wzrostu gospodarczego i zniekształceń w prawidłowym kierunku rozwoju społeczno- gospodarczego kraju. Optymalizację podatkową coraz większa część społeczeństwa postrzega jako działalność nieuczciwą w stosunku do zdecydowanej większości uczciwych podatników, regularnie kontrolowanych przez urzędy skarbowe. W wielu wypadkach optymalizacja wywiera też negatywny wpływ na wzrost gospodarczy w krajach rozwijających się, pełniących rolę tzw. rajów finansowych (OFC). Grupa rozwiniętych państw tzw. Triady ponosi wysokie koszty zaspokajania różnorodnych i rosnących potrzeb społecznych związanych z funkcjonowaniem nowoczesnej gospodarki, w których raje podatkowe nie partycypują. Są one jednak częściowymi beneficjentami korzyści wynikających z funkcjonowania gospodarki

w świecie, będąc wycenianą przez giełdę na sumę około 16 mld zł. Dzięki zabiegowi optymalizacji podatkowej LPP płaci spółkom córkom opłaty licencyjne za używanie marek, natomiast w Polsce opłaty te wpisuje w koszty. W takim przypadku większe koszty oznaczają mniejszy zysk, a mniejszy zysk – jak wiadomo – mniejsze podatki odprowadzane w Polsce. Dzięki wykorzystaniu spółki na Cyprze, która udziela licencji podmiotowi polskiemu, możliwe jest obniżenie podstawy opodatkowania w naszym kraju. Na skutek takiego rozwiązania przerzuca się dochód z Polski (19 proc. podatku), za pośrednictwem Cypru (12,5 proc. podatku), do klasycznego rajy podatkowego, jaki stanowią Zjednoczone Emiraty Arabskie (0 proc. podatku) Właściciel LPP podkreśla, że zabieg ten pozwoli spółce „zachować optymalną strukturę podatkową”. Coraz liczniejsi krytycy tego typu postaw nawołują do bojkotu produktów tej sieci. Internauci uruchomili akcję: „Reserved: Nie kupuję u oszustów podatkowych!”, akronim LPP tłumacząc już nie tylko jako „Lubimy Podkraść Pomysły”, ale też: „Lubimy (nie) Płacić Podatków”. Szerzej: *Reserved, Mohito, Cropp, House: Z kraju do rajy (podatkowego)*, 20.01.2014, oraz I. Sudak, *Właściciel Reserved przenosi marki na Cypr i Półwysep Arabski*, 3.01.2014 – <http://www.newsweek.pl/lpp-raj-podatkowy-podatki-newsweek-pl>.

światowej. Według wyliczeń Tax Justice Network gospodarki niebędące rajami podatkowymi, z USA i UE na czele, tracą na ich rzecz wpływy podatkowe wynoszące około 255 mld USD rocznie. Centra typu OFC sprzyjają też procederowi prania brudnych pieniędzy².

Z kolei zwolennicy tego typu rozwiązań, często pracownicy najlepszych w świecie kancelarii prawnych i firm doradztwa finansowego (z Ernst & Young, KPMG, Deloitte i PwC na czele), neoliberalnie nastawione think tanki oraz znaczna część największych właścicieli kapitału twierdzą, że transakcje dokonywane w centrach finansowych typu offshore świadczą jedynie o prawidłowym kierunku funkcjonowania rynku światowego i praw konkurencji jako takich, ułatwiających, poprzez ograniczenie kosztów, prowadzenie biznesu. W ich opinii raje jedynie potwierdzają tezę o atrakcyjności i neutralności podatkowej, dużej konkurencyjności finansowej określonych państw czy terytoriów, a nie oszustwach podatkowych czy nieetycznej działalności przedsiębiorców i osób prywatnych. Nawołują przy tym do ograniczenia obciążeń fiskalnych i innych obciążeń pozapłacowych w krajach pochodzenia biznesu.

Na czym polega więc fenomen rajów podatkowych w świecie? Jakie korzyści i zagrożenia wynikają z ich funkcjonowania? Czy ich działalność powinna podlegać większej kontroli i przejrzystości, a jeśli tak, to dlaczego?

2. Istota pojęcia i działań tzw. rajów podatkowych

Powszechnie uznaje się, że raj podatkowy to „państwo lub terytorium, które gwarantuje osobom fizycznym lub prawnym korzyści podatkowe w zakresie podatku dochodowego lub spadkowego, tj. zezwala na uiszczanie w nim relatywnie niższego podatku oraz oferuje możliwości uniknięcia obciążeń podatkowych w kraju rezydencji podatnika”. Przyjąć można też, że rajem podatkowym jest „kraj lub obszar, który gwarantuje osobom fizycznym i prawnym korzyści podatkowe w zakresie podatku dochodowego lub spadkowego oraz daje szansę na obejście obciążeń podatkowych we własnym kraju, względnie na zapłacenie w nim relatywnie niższego podatku”³.

² J.S. Henry, *The price of offshore revisited, new estimates for missing global private wealth, income, inequality, and lost taxes*, Tax Justice Network, July 2012, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf.

³ I. Kuchciak, *Raje podatkowe w zmniejszaniu obciążeń podatkowych*, Wyd. UŁ, Łódź 2012, s. 48–88. Termin *offshore* oznacza tyle co „away from the coast”, czyli „z dala od wybrzeża”, lub „off the shore”, czyli „z dala od brzegu”. Termin ten w świecie finansów ogólnie odnosi się do różnych form aktywności gospodarczej realizowanej poza krajem pochodzenia danego podmiotu gospodarczego, fizycznego lub prawnego. Działalność typu offshore mogą stanowić usługi wiedzochłonne (KIS), rachunki bankowe, ubezpieczenia, nieruchomości, spółki zagraniczne, fundusze inwestycyjne. Jurysdykcje typu offshore popularnie nazywa się rajami podatkowymi. Jurysdykcje takie wyjątkowo nie lubią jednak i zazwyczaj nie używają określeń typu raj czy oaza podatkowa. Preferują nazwę *Centrum Usług Finansowych*, czyli *Offshore Financial Center* (OFC), które to z założenia zajmować ma się optymalizacją podatkową, a nie unikaniem podatków lub uchylaniem się od ich płacenia. Rozumienie

Można też stwierdzić, że raj podatkowy jest „krajem, którego system prawny, przepisy, tradycje, a także w pewnych przypadkach ustalenia zawarte w umowach międzynarodowych umożliwiają jednostce zredukowanie całkowitej wysokości obciążenia fiskalnego”. Popularna jest również definicja Departamentu Skarbu Stanów Zjednoczonych, zgodnie z którą raj podatkowy to „państwo posiadające niską lub zerową stopę podatkową na wszystkie lub wybrane kategorie dochodów, pewien poziom tajemnicy bankowej lub handlowej oraz minimalne lub żadne wymogi rezerw w banku centralnym oraz brak ograniczeń wymiany walut. Towarzyszą temu nieskomplikowane wymogi licencyjne i regulacyjne dla banków i innych przedsiębiorstw”⁴. Szerokie ujęcie definicyjne rajów (oaz) podatkowych prezentuje znany polski specjalista J. Głuchowski. Jego zdaniem „w potocznym znaczeniu oaza oferuje korzystne warunki egzystencji na tle nieprzyjaznego środowiska zewnętrznego. W sytuacji powszechnego obowiązywania ciężarów fiskalnych oaza jest miejscem, w którym podatki te nie istnieją lub ich wysokość jest nieznacząca”. Z kolei w opinii T. Lipowskiego pod pojęciem rajy podatkowej kryje się „państwo lub terytorium posiadające szereg charakterystycznych cech, z których najważniejsze są relatywnie niższe w porównaniu z innymi państwami stawki podatkowe, co w praktyce oznacza brak opodatkowania lub inne znaczące przywileje podatkowe zarówno w państwie źródła, jak i w państwie rezydencji”. Jeszcze w innym ujęciu postrzega się, że raj podatkowy to „jurysdykcja, która charakteryzuje się całkowitym brakiem podatków lub niskim opodatkowaniem bezpośrednim i pośrednim w porównaniu z innymi jurysdykcjami”⁵.

Problematyką działań OFC w świecie od lat zajmuje się OECD. Według tej organizacji za raj podatkowy uważa się „obszar, w którym istniejący system prawny umożliwia podmiotom zagranicznym redukcje obciążeń podatkowych w ich macierzystym kraju”. Jest to jurysdykcja, która celowo kształtuje swoje prawo wbrew standardom obowiązującym w krajach członkowskich OECD. Poza tym świadomie reklamuje się jako miejsce, w którym nie płaci się podatków oraz różnicuje sytuację prawnopodatkową rezydentów⁶. OECD opracowała też katalog kryteriów uznawa-

terminu *optymalizacja podatkowa* wypracowane zostało przez doktrynę i praktykę stosowania przepisów prawa podatkowego. Przyjmuje się, że optymalizacja podatkowa to wybór wariantu realizacji wybranego rezultatu ekonomicznego, z którym wiąże się jak najmniejszy ciężar podatkowy. Może ona polegać nie tylko na redukcji ciężaru podatkowego, ale również na odsunięciu go w czasie, np. poprzez przesunięcie momentu powstania obowiązku podatkowego. Szerzej zob. Ł. Mazur (red.), *Optymalizacja podatkowa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 15–19, oraz *What does offshore mean? The popular financial term explained*, www.taxhavensguide.com/tax-haven.php.

⁴ J. Grzywacz, *Pranie pieniędzy. Metody/Raje podatkowe/Zwalczanie*, Oficyna Wyd. SGH, Warszawa 2011, s. 58–108.

⁵ I. Kuchciak, wyd. cyt. Zob. również: J. Głuchowski, *Oazy podatkowe*, Dom Wyd. ABC, Warszawa 1996, oraz J. Głuchowski, *Raje podatkowe czy pralnia brudnych pieniędzy*, „Przegląd Podatkowy” 1996, nr 4.

⁶ *Offshore Voluntary Disclosure, comparative analysis, guidance and policy advice*, OECD September 2010.

nia danego systemu podatkowego za raj podatkowy. Kryteria te obejmują takie czynniki, jak:

- brak opodatkowania lub bardzo niskie opodatkowanie;
- nierówne traktowanie podatkowe dochodów uzyskiwanych ze źródeł położonych na terytorium danego państwa w stosunku do dochodów „przetransferowanych” do tego państwa, przy uprzywilejowanym opodatkowaniu tych ostatnich;
- brak obowiązku przejrzystości przepisów podatkowych, dzięki któremu niektóre podmioty mogą korzystać ze szczególnych przywilejów podatkowych;
- brak efektywnej wymiany informacji – niechęć administracji danego państwa do uczestniczenia w wymianie informacji podatkowych (a także uchylecia przepisów o tajemnicy bankowej), rozumiana jako odmowa udzielenia informacji administracjom innych państw o dochodach przetransferowanych do takiego państwa przez osoby mające miejsce zamieszkania lub siedzibę w innym państwie;
- brak obowiązku prowadzenia działalności w raju podatkowym⁷.

Inne klasyfikacje wskazują na takie cechy jurysdykcji typu offshore, jak: brak podatku dochodowego lub podatek dochodowy o czysto nominalnym charakterze; brak efektywnej wymiany informacji podatkowych z innymi państwami; brak transparentności; brak istotnych działań zmierzających do wprowadzenia efektywnej wymiany informacji podatkowych z innymi państwami; liberalne prawo prowadzenia działalności gospodarczej i rejestrowania spółek; stabilność ekonomiczna i polityczna; rozwinięta infrastruktura bankowa, transportowa, telekomunikacyjna; dogodne położenie geograficzne; rozwinięta sieć firm doradczych, prawnych, rachunkowych; istnienie gwarancji prawnych na wypadek wywłaszczenia lub nacjonalizacji; możliwość kupna nieruchomości, niskie opłaty, krótki czas załatwiania formalności⁸.

Występuje przy tym bardzo wiele klasyfikacji rajów podatkowych, w zależności od przyjętego kryterium. Sześć najczęściej występujących rodzajów oaz podatkowych to:

1) *no tax havens* – jurysdykcje, gdzie nie ma opodatkowania dochodów, przyrostu kapitału i majątku, np. Bermudy, Kajmany, Bahamy, Vanuatu, Bahrajn;

⁷ I. Kuchciak, wyd. cyt. Głównym powodem korzystania z rajów podatkowych jest możliwość unikania lub uchylania się od płacenia podatków. Proceder unikania płacenia podatków występuje jako działanie legalne, zgodne z prawem, choć niekoniecznie etyczne i zgodne z interesem społecznym. Indywidualne korzyści wynikające z korzystania z usług rajów podatkowych spotykają się bowiem z rosnącą dezaprobatą coraz większej liczby rządów – z USA, Wielką Brytanią, Francją i Rosją na czele, oraz społeczeństw, będąc piętnowane z powodu *harmful tax competition* („nieuczciwej konkurencji podatkowej”). Z kolei uchylanie się od podatku zawsze jest rozpatrywane jako działanie nielegalne, sprzeczne z prawem. Fałszowanie zeznań podatkowych, składanie nieprawdziwych zeznań, podawanie nieprawdziwych danych osobistych, zatajanie informacji jest przestępstwem, za którego popełnienie grozi odpowiedzialność karna.

⁸ Szerzej zob. w: D. Langer, *Przewodnik po rajach podatkowych*, „Rynki Zagraniczne”, 23.10.2007, oraz T. Lipowski, *Raje podatkowe – charakterystyka i sposoby wykorzystywania*, ODiDK, Gdańsk 2002.

2) *low tax havens* – jurysdykcje o bardzo niskiej stawce podatku dochodowego, np. Andora, wyspy w Kanale La Manche, Antyle Holenderskie;

3) *special tax havens* – jurysdykcje, które mają wysokie stawki podatku dochodowego, ale stosują znaczne przywileje dla określonych podmiotów lub rodzajów działalności. Przywileje te, zwane holdingowymi, związane są z działalnością, która zajmuje się przejmowaniem udziałów w innych firmach lub prowadzeniem wyłącznie zadań administracyjnych, np. Holandia, Liechtenstein, Luksemburg, Singapur, Szwajcaria;

4) *jurysdykcje*, które pobierają podatek dochodowy na zasadach terytorialności, co oznacza, że podatek jest pobierany od dochodów uzyskiwanych z działalności na terenie danego państwa, natomiast dochody pochodzące z innych źródeł są zwolnione z opodatkowania, np. Panama, Filipiny, Kostaryka, Haiti, Liberia, Hongkong;

5) *jurysdykcje*, które stosują preferencje podatkowe dla określonych rodzajów działalności, np. Gibraltar, Jamajka, Anguilla;

6) *jurysdykcje*, które stosują ułatwienia podatkowe wobec osób fizycznych, np. Andora, Monako, Bahamy⁹.

Do rozwoju oaz podatkowych (OFC) znacząco przyczyniły się procesy globalizacji gospodarki światowej, zwiększenie zapotrzebowania na usługi finansowe i rosnąca konkurencja międzynarodowa w sferze finansowej, dynamiczny rozwój sektora bankowego, ubezpieczeniowego, doradczego, rachunkowego i prawniczego oraz wzrost liczby i znaczenia korporacji transnarodowych. Raje podatkowe w różny sposób starają się zachęcić podatników do korzystania ze swych usług. Deklarują maksymalną poufność danych, brak współpracy z władzami podatkowymi innych państw i sieć umów o unikaniu podwójnego opodatkowania. Oferują też... tzw. goodwill, czyli renomę, reputację, pożądaną opinię o danym obszarze kojarzonym z optymalizacją podatkową i zyskami z tym związanymi¹⁰.

Raje to w większości małe, pięknie położone egzotyczne wyspy i państewka z kolonialną przeszłością, pozbawione surowców naturalnych, czasem oparte rozwojowo na drobnym rybołówstwie, ale głównie na rozwiniętym sektorze usług finansowych i turystycznych. Według szacunków MFW goszczą one około 4 tysięcy banków, 2 miliony spółek i prawie 70 rozmaitych funduszy inwestycyjnych i emerytalnych, często o spekulacyjnym charakterze (hedge funds). Swoje oddziały mają w nich największe banki świata, takie jak: Citigroup (ponad 400 spółek), Morgan Stanley (273) i Bank of America (ponad 100), BNP – Paribas (ponad 180), Société Générale (ok. 60) i Telecom (ponad 60)¹¹. W świecie ostatnimi laty aktywnie działało około 50–60 rajów podatkowych, głównie skupionych w regionie Karaibów, części

⁹ J. Grzywacz, wyd. cyt. Cyklicznie swe listy rajów publikuje OECD. Na białych listach znajdują się terytoria, które rajami nie są, na czarnych uznane przez dane państwo za raj podatkowy, a na szarych niektóre państwa, którym status rajy podatkowego może zostać nadany w wyjątkowych okolicznościach. Zob. *46 rajów, gdzie można pracować pieniądze*, „Rzeczpospolita”, 17.03.2009.

¹⁰ I. Kuchciak, wyd. cyt.

¹¹ L. Winter, *Raje podatkowe. Raport specjalny*, Fijorr Publishing, Warszawa 2010, s. 19–59.

Stanów Zjednoczonych (Delaware, Nevada), Europie Południowo-Wschodniej, Azji oraz na Oceanie Indyjskim i Spokojnym. Ilość środków finansowych lokowanych w jurysdykcjach tego typu nie jest jak dotąd dobrze rozpoznana. Ekspersi Boston Consulting Group szacują, że około 8 bln USD prywatnego majątku szacowanego ogółem na 123 bln USD zostało ulokowane w rajach. Dane te nie obejmują jednak nieruchomości, jachtów i innych środków trwałych. OECD szacuje, że są to kwoty sięgające od 5 do 7 bln USD. Statystyki amerykańskiego Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs podają natomiast, że w 60 rajach podatkowych ulokowanych zostało 4,8 bln USD. Natomiast James Henry, były główny ekonomista znanej sieci konsultingowej McKinsey&Company, która doradza pozarządowej organizacji Tax Justice Network, w raporcie *The Price of Offshore Revisited* wylicza, że kwoty zainwestowane w oazach typu offshore (*unreported private financial wealth*), będące wolne od podatku, sięgają pułapu nawet... 21 bln USD, czyli ekwiwalent łącznego PKB Stanów Zjednoczonych i Japonii. Ronen Palan z londyńskiego City University, analizując brytyjskie związki z rajami typu Jersey, Guernsey i The Isle of Man, nazywa je „Brytyjskim Drugim Imperium”. Zauważa, że aż jedna trzecia wszystkich międzynarodowych lokat i inwestycji brytyjskich przepływa pomiędzy Wielką Brytanią i jej „zamorskimi satelitami”. Siła ich związku pojawia się też w danych MFW, z których jasno wynika, że powiązania finansowe Wielkiej Brytanii z małymi wyspami są silniejsze niż europejskiej strefy euro i Japonii. USA także posiadają swoją własną, przybrzeżną strefę wpływów, obejmującą Wyspy Marshalla. Chińczycy interesują się z kolei inwestycjami na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych, Kajmanach, Samoa, Mauritiusie, Bermudach, Szeszelach, Barbadosie, ostatnio też w Hongkongu i Singapurze. Rosjanie polubili inwestycje na Cyprze i na Szeszelach, Hindusi na Mauritiusie, a podmioty fizyczne i prawne z Afryki na Mauritiusie i Szeszelach¹².

Raje są „światowymi gigantami” w niektórych rodzajach biznesu. Kajmany (populacja 57 tys.) są wiodącym w świecie obszarem aktywności finansowej funduszy hedgingowych. W jednym tylko, ale za to sławnym, budynku biurowym Ugland House w George Town na Kajmanach zarejestrowanych jest... niemal 19 tys. firm (w formie tzw. Virtual Office)¹³.

¹² *Special Report: offshore finance*, „The Economist”, Storm Survivors, February 16th 2013. Występuje wiele różnorodnych technik przeprowadzania operacji finansowych w rajach podatkowych. Najczęściej wykorzystuje się tzw. wehikuł korporacyjny. Jest to powiązanie dwóch (lub więcej spółek) swoimi udziałami. W pierwszej kolejności powstaje spółka matka w rajach podatkowych. Następnie spółka ta tworzy kolejną spółkę, czyli spółkę córkę, w lokalizacji nieznajdującej się na liście rajów podatkowych, lecz o przyjaznej polityce podatkowej (np. amerykański stan Delaware). Dzięki takiej strukturze udziałów spółka operacyjną (tą, która podpisuje umowy, posiada rachunek w banku, wystawia faktury, przyjmuje płatności, wykonuje zlecenia itd.) jest spółka córka zarejestrowana w lokalizacji, która nie znajduje się na liście lokalizacji ze szkodliwą polityką podatkową. W związku z tym zysk ze spółki operacyjnej trafia bezpośrednio do udziałowca (spółki matki w rajach podatkowych) i tam korzysta z przywilejów, jakie niosą za sobą raje podatkowe. Szerzej: <http://www.rajepodatkowe.com.pl>.

¹³ Zob. <http://www.uglandhouse.ky>.

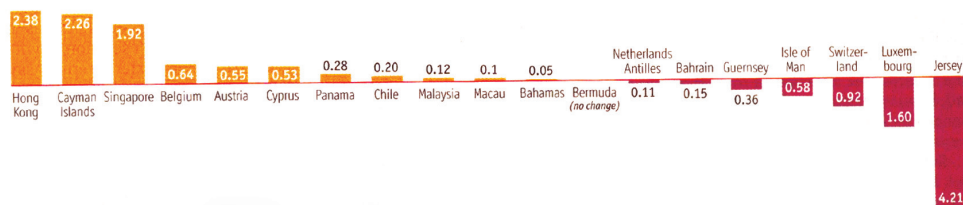

Rys. 1. Raje podatkowe w świecie – położenie geograficzne

Źródło: <http://www.rajepodatkowe.com.pl>.

Winners and losers

Change in banking deposits as % of total offshore deposits, 2007-11

Rys. 2. Zmiana wielkości depozytów bankowych w wybranych rajach podatkowych w świecie (w % w latach 2007–2011)

Źródło: *Special Report: offshore finance*, „The Economist”, Storm Survivors, February 16th 2013.

Bermudy (populacja 65 tys.) są numerem jeden w świecie w usługach reasekuracyjnych. Jak podaje L. Winter, na początku ostatniej dekady ubiegłego wieku wkłady bankowe ulokowane na Jersey wzrosły w ciągu zaledwie dwóch lat o niemal 20 proc. Bermudy stały się najbogatszym państwem świata, z PKB per capita wynoszącym niemal 70 tys. USD. Na Kajmanach rejestrowano około 1 tys. nowych spółek rocznie, a na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych, zamieszkałych przez 23 tys. osób, rejestruje się około... 60 tys. spółek rocznie. Szwajcaria pomimo tego, że nadal jest światowym liderem w zarządzaniu prywatnymi środkami finansowymi (2,1 bln USD aktywów w 2013 roku), musi coraz ostrzej rywalizować z azjatyckimi centrami bankowości prywatnej, szczególnie Singapurem i Hongkongiem, które pod względem liczby depozytów stają się coraz bardziej atrakcyjne dla różnych podmiotów z Indii, Chin czy Indonezji.

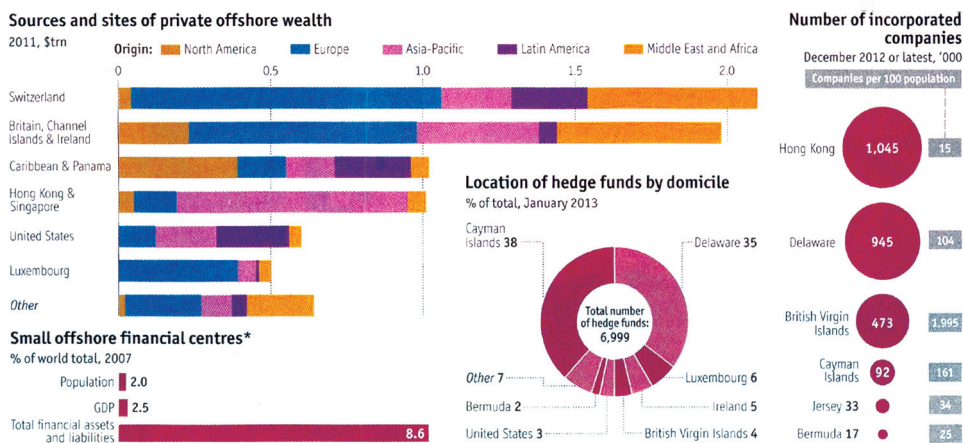
3. Zagrożenia związane z międzynarodową optymalizacją podatkową

Jak dowodzą rozmaite badania, około połowy światowych przepływów kapitałowych dokonuje się za pośrednictwem rajów podatkowych. Według „Merrill Lynch i Cap Gemini’s Worlds Wealth Report” wartość aktywów będących w posiadaniu rajów wzrasta o 600 mld USD rocznie. Znaczna część środków finansowych w oazach podatkowych pochodzi przy tym z prania brudnych pieniędzy (oczyszczenia nielegalnie uzyskanych dochodów poprzez wprowadzenie ich do legalnego obiegu). Dane MFW wskazują na straty z tego tytułu rzędu 2–5 proc. światowego PKB. Z kolei według szacunków Specjalnej Grupy ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF) wartość dochodów pochodzących z nielegalnych źródeł wynosi 3 bln USD. Praktycznie każda z mniej lub bardziej wyrafinowanych metod prania pieniędzy wymaga rejestracji spółki typu offshore. Coraz bardziej popularne jest też anonimowe pranie za pośrednictwem internetu, czyli tzw. cyberlaundering (wykorzystanie systemu elektronicznej gotówki: e-cash i digital cash; smart cards; systemu szyfrowania danych: one-way-privacy; money-mules; internetowych kasyn)¹⁴. Jak podaje w specjalnym i skądinąd bardzo ciekawym raporcie „The Economist”, nawet najbardziej ostrożne szacunki wskazują, że wypływ środków związany z praniem brudnych pieniędzy, korupcją, oszustwami i unikaniem opodatkowania oraz zamierzoną lub przypadkową błędną oceną transakcji handlowych przekracza łączne wpływy z tytułu światowej pomocy udzielanej państwom o niskich lub średnich dochodach. Szacuje się, że grupa 139 gospodarek tego typu (low-middle-income) z tytułu nierejestrowanej działalności gospodarczej na swym obszarze może ponosić straty rzędu nawet 9,3 bln USD. „Kraje rozwijające się jako całość borykają się nie tyle z problemem zadłużenia, ile ogromnym uchylaniem się od płacenia podatków w swych oazach i problemem prania pieniędzy” – konstatuje ceniony tygodnik¹⁵.

¹⁴ J. Grzywacz, wyd. cyt.

¹⁵ *Special Report: offshore finance*, „The Economist”, Storm Survivors, February 16th 2013. Pierwsza faza szybkiego wzrostu znaczenia centrów finansowych typu OFC przysłała po pierwszej wojnie światowej, kiedy to liczne małe jurysdykcje, ze Szwajcarią i Liechtensteinem na czele, zaczęły oferować rozmaite korzyści podatkowe i bankowe. Złote lata dla tego typu aktywności stanowił jednak okres 1960–1990. W latach 70. i 80. minionego wieku liczba ośrodków zamorskich typu offshore wzrosła do ponad 50, a ich aktywa i oferowane struktury stały się coraz bardziej złożone. Tolerancja dla rajów zakończyła się jednak w latach 90., kiedy to problemem zainteresowała Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), wydając wojnę „szkodliwej konkurencji podatkowej” (*harmful tax competition*). Od tego czasu raje podatkowe znalazły się pod ostrzem krytyki światowej opinii publicznej, w tym w ramach OECD sformułowano ich dwie czarne listy. W latach 2008–2009 próby przeciwdziałania unikaniu płacenia podatków podjęła grupa G20 oraz USA, które wywarły presję na banki szwajcarskie, aby ujawniały więcej informacji o swoich klientach i ich numerowanych/szyfrowanych kontaktach. Działalność administracji prezydenta Baracka Obamy dała światu wielki impuls do działań idących w kierunku większej przejrzystości i kontroli światowego systemu operacji finansowych, szczególnie w roku 2010, kiedy to Kongres USA przyjął *Foreign Account Tax Compliance Act*

Rysunek 3 obrazuje źródła i miejsca lokowania prywatnych majątków w wybranych rajach podatkowych, najważniejsze lokalizacje funduszy hedgingowych w rajach, liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw w wybranych oazach i główne informacje na temat znaczenia małych centrów finansowych typu offshore.

Rys. 3. Znaczenie finansowe rajów podatkowych dla wybranych typów podmiotów

Źródło: *Special Report: offshore finance*, „The Economist”, Storm Survivors, February 16th 2013.

Jak wynika z dochodzenia Międzynarodowego Konsorcjum Dziennikarzy Śledczych (International Consortium of Investigative Journalist – ICIJ), swój majątek na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych, które obok Kajmanów cieszą się największą popularnością, ulokowało aż 130 tys. osób ze 170 państw. Gerard Ryle z ICIJ kilkadziesiąt dziennikarzom zaangażowanym w projekt, pracującym dla najbardziej opiniotwórczych światowych mediów, udostępnił dysk z dziesiątkami gigabajtów poufnych danych, które uzyskał od dwóch podmiotów pośredniczących w proce-

(*FATCA*). Dokument ten wymaga, aby zagraniczne instytucje finansowe, np. banki aktywne w rajach podatkowych, identyfikowały posiadaczy kont i inwestorów, którzy mogą być Amerykanami, i przekazywali informacje o ich rachunkach finansowych do Internal Revenue Service (IRS). W sytuacji, w której ich klienci nie chcieliby odpowiadać na stawiane im przez urzędników amerykańskich z IRS pytania, objęci zostaliby 30-proc. potrąceniem podatku z dochodu powstałego w Ameryce. Zasady te mają być stopniowo wdrażane w ciągu czterech lat, począwszy od 2014 roku. Opiniotwórcze media amerykańskie sugerują też, aby Kongres wprowadził regulacje prawne pozwalające na odzyskanie pieniędzy z rajów podatkowych w celu złagodzenia napięć społecznych narastających z tytułu rozwarstwienia dochodowego. Także Wielka Brytania zagadnienie przestrzegania przepisów podatkowych i korporacyjnych oraz przejrzystość w tej dziedzinie postawiła na szczycie listy priorytetów swej niedawnej prezydencji w G8. Dyskusja publiczna na temat sankcji nakładanych na podmioty korzystające z usług rajów wzmogła się też we Francji i w Rosji, skutkując konkretnymi regulacjami prawnymi. Szerzej: *Special Report: offshore finance*, „The Economist”, Storm Survivors, February 16th 2013, oraz *The Price of Offshore Revisited: Press Release – 19th July 2012*, <http://www.taxjustice.net>.

derze. Międzynarodowa ekipa dziennikarska badała je przez piętnaście miesięcy i odkryła, że tajne konta lub spółki w rajach zakładali nie tylko biznesmeni, ale też znani politycy i ich rodziny, sportowcy, artyści, celebryci, nawet zwykli przedstawiciele klasy średniej – lekarze, farmerzy, urzędnicy, wojskowi itp. Osoby te, chcąc uniknąć w swych rodzimych gospodarkach progresywnych podatków, decydowały się na przeniesienie dochodów do rajów podatkowych, oczekując oszczędności w postaci znacznie niższej, a niekiedy nawet zerowej stopy ich opodatkowania. Międzynarodowe Konsorcjum Dziennikarzy Śledczych umieściło w sieci bazę danych spółek i fundacji mających rachunki w rajach podatkowych. Na liście, która znajduje się na oficjalnej stronie organizacji: <https://offshoreleaks.icij.org/>, znalazło się około 100 tys. przedsiębiorstw z całego świata. Zamieszczona została tam ogromna baza danych: „Offshore Leaks Database”, ze szczegółowymi informacjami na temat przedsiębiorstw, grup biznesowych, fundacji oraz osób prywatnych, które miały lub nadal mają tajne konta w rajach podatkowych. Poszukiwania w łatwy sposób można prowadzić według adresów firm, ich nazw lub nazwisk właścicieli. ICIJ podaje, że w bazie znajdują się informacje o różnych spółkach zarejestrowanych w rajach w ostatnich trzydziestu latach¹⁶.

Wśród znanych osób ukrywających pieniądze na Brytyjskich Wyspach Dziewiczych, które zdołano zidentyfikować, znalazł się m.in. Jean-Jacques Augier, skarbnik kampanii prezydenckiej François Hollande’a, obecnego prezydenta Francji. Jego współnikiem był Xi Shu, chiński biznesmen i zarazem parlamentarzysta. Do posiadania tajnego konta w Szwajcarii przyznał się też inny socjalistyczny polityk francuski Jérôme Cahuzac, były francuski minister ds. ... budżetu. Tajne konto w czasie, gdy pełnił swój urząd, posiadał też Bayartsogt Sangajav, minister finansów Mongolii w latach 2008–2012. Kłopoty z tego tytułu miał również rosyjski wicepremier Igor Szuwałow, którego żona ulokowała duże sumy w spółce na Brytyjskich Wyspach

¹⁶ ICIJ weszła w posiadanie dysków z ogółem 260 gigabajtami danych (w tym 2 mln maili oraz innych dokumentów) dotyczących tysięcy tajnych kont. Dane te następnie udostępniła 38 mediom z 46 państw świata, a ich publikację rozpoczął brytyjski i amerykański oddział „The Guardian”. Na interaktywnej mapie „Offshore Leaks Database” nie ma niestety żadnych informacji dotyczących Polski. Warto też nadmienić, że polskie organy podatkowe nie dysponują danymi pozwalającymi określić liczbę przenoszonych rezydencji polskich spółek do rajów podatkowych, gdyż w przypadku likwidacji spółki nie ma ona obowiązku informowania, czy zaprzestaje całkowicie swej działalności, czy też rozpoczyna nową w innym państwie. Polski resort finansów planuje jednak wprowadzić do międzynarodowych umów podatkowych klauzulę, która pozwoli na uzyskiwanie informacji o dochodach Polaków za granicą oraz o ich zagranicznych rachunkach bankowych. Zmiany dotyczyłyby też umów z rajami podatkowymi. Ministerstwo Finansów prowadzi również prace zmierzające do zawarcia umów (lub już zrealizowało umowy) o wymianie informacji podatkowych z krajami, które stosują szkodliwe praktyki podatkowe i oferują podatnikom pełną tajemnicę bankową. Umowy o wymianie informacji podatkowych miały zostać zawarte z takimi jurysdykcjami, jak: Monako, Gibraltary, Kajmany, San Marino, Andora, Wyspy Dziewicze, Bermudy, Liberia, Turks & Caicos Islands, Montserrat, Anguilla, Dominika, Grenada, Belize. W dniu 27 listopada 2011 r. weszła w życie umowa z wyspą Man. Dnia 2 grudnia 2011 r. została podpisana umowa z Jersey, a 6 grudnia 2011 r. z Guernsey.

Dziewicznych. Wśród innych prominentów, którzy ukrywają majątki w tym rajach podatkowych, znaleźli się m.in. członkowie rodziny prezydenta Azerbejdżanu Ilhama Alijewa oraz Maria Imelda Marcos, córka byłego dyktatora Filipin Ferdinanda Marcosa. Na liście znajduje się też hrabina Carmen Thyssen-Bornemisza, największa kolekcjonerka dzieł sztuki w Hiszpanii (wykorzystywała spółki z rajach podatkowego do zakupu obrazów i unikała w ten sposób podatków), a także kilku znanych w Wielkiej Brytanii oszustów finansowych¹⁷.

W rajach podatkowych prano również brudne pieniądze. Dziennikarze z ICIJ ujawnili, że w latach 2006–2007 zarejestrowany na Brytyjskich Wyspach Dziewicznych Commonwealth Trust Limited utworzył 31 spółek powiązanych z Mukhtarrem Ablyazovem, kazachskim magnatem bankowym oskarżonym o defraudację 5 mld USD. Z kolei przegląd dokumentów innego pośrednika – singapurskiej firmy TrustNet – ujawnił, że w samych Stanach Zjednoczonych miał on 30 klientów oskarżonych w sprawach o oszustwa, pranie brudnych pieniędzy lub inne poważne przestępstwa finansowe. Był wśród nich skazany w 2011 roku znany menedżer funduszy hedgingowych Raj Rajaratnam. TrustNet pomagał też Nalinee „Joy” Taveesin, byłej tajlandzkiej minister, którą amerykański Departament Skarbu oskarżył o wspieranie reżimu Roberta Mugabe w Zimbabwie. Na dziennikarskiej liście znajduje się zresztą więcej osób związanych z tym afrykańskim dyktatorem¹⁸. Informacje podane przez ICIJ, wsparte analizami Tax Justice Networks, nie tylko wzmogły debatę na temat korzyści i strat z tytułu międzynarodowej optymalizacji podatkowej, ale też przyspieszyły działania wielu państw w kierunku ograniczenia możliwości korzystania z przywilejów, jakie dają OFC. Po przyjęciu w USA *Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA)*, stanowiącego element *Hiring Incentives to Restore Employment (HIRE) Act*, nasilenie walki z rajami podatkowymi w 2013 roku zapowiedział prezydent Francji¹⁹. Ogłosił on, że francuskie banki co roku będą publikować listę wszystkich swych filii zagranicznych i ujawniać „naturę ich działalności”, co z założenia ma im uniemożliwić ukrywanie transakcji realizowanych w rajach. Dodatkowo deklaracje majątkowe wszystkich ministrów będzie sprawdzać w tym kraju niezależna instytucja, a specjalny wydział prokuratury koncentrować się ma na dużych oszustwach podatkowych i sprawach korupcyjnych powiązanych z oazami typu offshore²⁰.

Również brytyjskie władze wykazują zdeterminowanie, aby zatrzymać odpływ podatków z krajowego budżetu. Zdecydowaną krucjatę przeciwko rajom, podając

¹⁷ H. Koziół, *Kolejny cios w raje podatkowe*, „Rzeczpospolita”, 4.04.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>.

¹⁸ M. Czarnecki, *Śledztwo w rajach, czyli jak świat prowadzi potajemne interesy*, „Gazeta Wyborcza”, <http://www.wyborcza.pl>.

¹⁹ Bardzo interesujący raport na temat specyfiki funkcjonowania OFC i skutków z tym związanych przygotował na potrzeby Kongresu odpowiedzialny za analizy polityczne i prawne Congressional Research Service (CRS). Zob.: J.G. Gravelle, *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*, January 23, 2013 Congressional Research Service 7-5700, R40623, <http://www.crs.gov>.

²⁰ *Hollande zapowiada walkę z rajami podatkowymi*, „Rzeczpospolita”, 10.04.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl> oraz <http://www.irs.gov>.

liczne przykłady strat, jakie ponoszą określone państwa z tytułu optymalizacji podatkowej, prowadzi brytyjski NGO's – taxheaven.org.uk/. Zdaniem dziennikarzy „The Guardian” prowadzone obecnie dochodzenie brytyjskiego urzędu podatkowego HMRC (Her Majesty Revenue & Customs) ukaże olbrzymią skalę tego zjawiska na Wyspach. Według ICIJ ponad 100 najbogatszych Brytyjczyków znalazło się na liście podejrzanych o unikanie płacenia podatków w kraju. Premier David Cameron na szczycie G8 w 2013 roku zobowiązał się do walki ze „zduńmiewająco wysokim” poziomem oszustw podatkowych, a kanclerz skarbu George Osborne, dosadnie stwierdził: „Nasz przekaz jest prosty: jeśli unikasz podatków, dopadniemy cię”. Brytyjskie ministerstwo finansów ogłosiło przy tym, że Anguilla, Bermudy, Wyspy Dziewicze, Montserrat oraz Turks i Caicos – w ślad za Kajmanami – zgodziły się automatycznie udostępniać informacje bankowe, co ma ułatwić walkę z unikaniem zobowiązań podatkowych i nielegalnymi źródłami finansowania. Brytyjskie terytoria zamorskie wszelkie dane będą automatycznie udostępniać pięciu rządów państw UE: Wielkiej Brytanii, Francji, Niemcom, Włochom i Hiszpanii. Mają to być informacje typu: nazwiska, adresy i daty urodzenia posiadaczy kont bankowych, numery, stan oraz szczegółowa historia tych kont. Do inicjatywy przystąpi też dependencja Korony brytyjskiej Isle of Man. Zainteresowanie wyraziły również dependencje Guernsey i Jersey. Wszystkie trzy wyspy położone u wybrzeży Francji posiadają już automatyczny system wymiany informacji z brytyjskim fiskusem²¹.

Zbliżone działania podjęto też w Rosji. Występując w grudniu 2012 roku na posiedzeniu obu izb rosyjskiego parlamentu, prezydent Władimir Putin ogłosił walkę z rajami podatkowymi, w których najchętniej rejestrują się rosyjskie przedsiębiorstwa. Nakazał rządowi Federacji Rosyjskiej wprowadzenie odpowiednich zmian w prawie, które uniemożliwią podmiotom rosyjskim rejestrację spółek w tego typu jurysdykcjach. Według danych rządowych w 2011 r. do rajów podatkowych zostało wyprowadzonych z Rosji ok. 1 bln rubli (ok. 30 mld USD). W związku z tym rosyjski prezydent nakazał „deofszoryzację” gospodarki, słabnącej z tytułu odpływu kapitału na Cypr, Bermudy, Bahamy, Jersey czy wyspę Man. Jak sugerował „Washington Post”, wspomniany już kanadyjski Commonwealth Trust Limited mógł „aktywnie uczestniczyć w ograbianiu rosyjskiego budżetu”, stając się instrumentem „przestępczości międzynarodowej”. Z posiadanych przez ICIJ dokumentów wynika, że w machinacjach podatkowych w Rosji uczestniczyły co najmniej 23 tamtejsze przedsiębiorstwa, w tym AFK International z biurem w Moskwie, Russian Copper Company Limited, Norilsk Nickel Invest, Rusal IP Management Co. Limited, Transaero Tours Group Corp. oraz Gazprom Finans Ltd.²²

²¹ *Raje podatkowe mają być bardziej transparentne*, „Rzeczpospolita”, 2.05.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>, oraz *Londyn idzie na wojnę z oszustami podatkowymi*, „Rzeczpospolita”, 10.05.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>.

²² *Putin wygania firmy z rajów*, „Rzeczpospolita”, 12.12.2012, <http://www.ekonomia.rp.pl>, oraz I. Trusewicz, *Tak się robi fortuny w Rosji*, „Rzeczpospolita”, 7.04.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>.

Raport ICIJ, oparty na badaniach najbardziej doświadczonych dziennikarzy śledczych z hiszpańskiego „El País”, francuskiego „Le Monde”, niemieckiego „Süddeutsche Zeitung”, kanadyjskiego Broadcasting Corp. oraz brytyjskiego i amerykańskiego wydania „The Guardian”, rzuca też światło na podejrzane machinacje finansowe chińskich elit politycznych. Dane ujawniają olbrzymie majątki chińskich dygnitarzy państwowych i ich rodzin, a także proceder unikania przez nich podatków oraz dyskretnego korzystania z usług znanych firm audytowych i doradczych. Dane dotyczą działalności blisko 22 tys. obywateli Chin i Hongkongu, w dużej mierze mających powiązania z elitami politycznymi ChRL. Dokumenty uzyskane przez ICIJ potwierdzają wcześniejsze informacje o ogromnym bogactwie rodziny byłego premiera Wen Jiabao, choćby w osobie jego syna Wen Yunsonga czy Liu Chunhanga – zięcia. Wśród najbogatszych „czerwonych książąt” wymieniani są w raporcie: Wu Jianchang, czyli zięć Deng Xiaopinga, Hu Jishi, kuzyn byłego prezydenta Hu Jintao, i Li Xiaolin, córka byłego premiera Li Penga. W raporcie figuruje też Deng Jiagui, szwagier obecnego prezydenta Xi Jinpinga. Zarzuty posiadania nielegalnych kont zagranicznych i udziałów w spółkach rejestrowanych w rajach podatkowych dotyczą setek wysokich rangą funkcjonariuszy partyjnych, urzędników państwowych i biznesmenów, a sama skala zjawiska jest ogromna. Na 21,3 tys. zagranicznych interesów zamożnych Chińczyków prowadzonych w jurysdykcjach typu offshore przypada zaledwie 3,7 tys. pochodzących z USA i niewiele ponad 760 z Wielkiej Brytanii. Władze chińskie temat ten uznają jednak za wysoce wstydlivy, wręcz „tajny i wrażliwy” ze względu na problem rosnących dysproporcji dochodowych w kraju i narastające niezadowolenie społeczne będące tego skutkiem. Dodatkowo dostęp do danych *Offshore Leaks* dotyczących Chin blokują dziennikarzom tego portalu ujawniającym „szkodliwe rewelacje”, grożąc surowymi sankcjami²³.

4. Wnioski końcowe

Odpowiadając na pytanie stawiane w tytule artykułu i dotyczące tego, czy optymalizacja podatkowa może być szkodliwa, stwierdzić wypada: TAK!, choć oczywiście raczej z punktu widzenia ogólnego interesu społeczno-ekonomicznego państwa i idei sprawiedliwości społecznej, a nie konkretnej osoby czy spółki, która aspekt etyczny swych działań niekoniecznie uznaje za kluczowy w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Argumenty płynące z ich strony, a mówiące o konieczności zmniejszenia obciążeń podatkowych i biurokratycznych w ramach narodowych rynków prowadzenia działalności gospodarczej, traktować należy jako postulat logiczny i słuszny, ale absolutnie niewystarczający do usprawiedliwienia finansowego offshoringu. Także w Polsce, na wzór innych państw w świecie, proceder ten powinien zostać poddany większemu nadzorowi, kontroli i maksymalnej transparentności.

²³ J. Giziński, *Chińscy „czerwoni mandaryni” ukryci w rajach podatkowych*, „Rzeczpospolita”, 23.01.2014, <http://www.ekonomia.rp.pl>. Szerzej: *Leaked Records Reveal Offshore Holdings of China's Elite* oraz *“Chinaleaks” stories censored in mainland China*, <http://www.icij.org/offshore>.

W dobie skutków globalnego kryzysu finansowego 2008+ państwa powinny szukać wszelkich możliwych i oczywiście zgodnych z prawem rozwiązań zwiększających przychody budżetowe. Aby więc o unikaniu płacenia podatków przestać dyskutować niemal wyłącznie w aspekcie etycznym, niezbędne są konkretne działania legislacyjne na poziomie państw, ale także w ramach globalnego porozumienia w tej sprawie. Najlepszym forum do tego typu rozwiązań byłoby OECD (mankament to brak Rosji w jej strukturach) lub ewentualnie WTO. Aby jednak w jakiegokolwiek przewidywalnej perspektywie czasowej mogło do niego dojść, niezbędna jest szeroka debata publiczna i możliwie częste nagłaśnianie skutków opisywanego proceduru. Polska opinia publiczna także zasługuje na rzetelną i szeroką debatę, w tym sejmową, na opisany temat. Odnotować należy pewien postęp w tej dziedzinie. Sejm RP w czerwcu 2014 roku uchwalił bowiem przepisy (nowela ustawy o CIT i PIT), które mają za zadanie ograniczyć skalę i zasięg tego szkodliwego proceduru. Zgodnie z zapisami, polskie przedsiębiorstwa podatek dochodowy od kontrolowanych przez siebie spółek zagranicznych (CFC – Controlled Foreign Corporation), działających nie tylko w rajach podatkowych (37 państw i terytoriów wg nowej listy Ministerstwa Finansów), ale też na obszarze państw, z którymi Polska nie ma zawartych umów o unikaniu podwójnego opodatkowania i wymianie informacji podatkowych, płaciłyby w kraju. Dochód taki od początku 2015 roku objęty ma być 19-proc. stawką podatkową. Zgodnie z projektem, wyłączeniu z opodatkowania miałyby podlegać dochody tych CFC, które w państwie swej rezydencji prowadzą „rzeczywistą działalność gospodarczą”. Mimo że nowelizacja nie precyzuje bliżej znaczenia tego terminu i budzi inne wątpliwości, związane choćby z trybem jej wdrażania, stanowi niewątpliwie pożądany krok we właściwym kierunku.

Literatura

- 46 rajów, gdzie można pracć pieniądze, „Rzeczpospolita”, 17.03.2009.
“Chinaleaks” stories censored in mainland China, <http://www.icij.org/offshore>.
Czarnecki M., Śledztwo w rajach, czyli jak świat prowadzi potajemne interesy, „Gazeta Wyborcza”, <http://www.wyborcza.pl>.
Giziński J., Chińscy „czerwoni mandaryni” ukryci w rajach podatkowych, „Rzeczpospolita”, 23.01.2014, <http://www.ekonomia.rp.pl>.
Głuchowski J., *Oazy podatkowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1996.
Głuchowski J., *Raje podatkowe czy pralnia brudnych pieniędzy*, „Przegląd Podatkowy” 1996, nr 4.
Gravelle J.G., *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*, January 23, 2013, Congressional Research Service 7-5700, R40623, <http://www.crs.gov>.
Grzywacz J., *Pranie pieniędzy. Metody/Raje podatkowe/Zwalczanie*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
Henry J.S., *The price of offshore revisited, new estimates for missing global private wealth, income, inequality, and lost taxes*, Tax Justice Network, July 2012, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf.
Hollande zapowiada walkę z rajami podatkowymi, „Rzeczpospolita”, 10.04.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>.

- Kozieł H., *Kolejny cios w raje podatkowe*, „Rzeczpospolita”, 4.04.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>.
- Kuchciak I., *Raje podatkowe w zmniejszaniu obciążeń podatkowych*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
- Langer D., *Przewodnik po rajach podatkowych*, „Rynki Zagraniczne”, 23.10.2007.
- Leaked Records Reveal Offshore Holdings of China's Elite*, <http://www.icij.org/offshore>.
- Lipowski T., *Raje podatkowe – charakterystyka i sposoby wykorzystywania*, ODiDK, Gdańsk 2002.
- Londyn idzie na wojnę z oszustami podatkowymi*, „Rzeczpospolita”, 10.05.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>
- Mazur Ł. (red.), *Optymalizacja podatkowa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Offshore Voluntary Disclosure, comparative analysis, guidance and policy advice*, OECD September 2010.
- Putin wygania firmy z rajów*, „Rzeczpospolita”, 12.12.2012, <http://www.ekonomia.rp.pl>.
- Raje podatkowe mają być bardziej transparentne*, „Rzeczpospolita”, 2.05.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>
- Reserved, Mohito, Cropp, House: Z kraju do rajy (podatkowego)*, <http://www.newsweek.pl/lpp-raj-podatkowy-podatki-newsweek-pl>, 20.01.2014,
- Special Report: offshore finance*, „The Economist”, Storm Survivors, February 16th 2013.
- Sudak I., *Właściciel Reserved przenosi marki na Cypr i Półwysep Arabski*, <http://www.newsweek.pl/lpp-raj-podatkowy-podatki-newsweek-pl>, 3.01.2014.
- The Price of Offshore Revisited: Press Release – 19th July 2012*, <http://www.taxjustice.net>.
- Trusewicz I., *Tak się robi fortuny w Rosji*, „Rzeczpospolita”, 7.04.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl>.
- What does offshore mean? The popular financial term explained*, www.taxhavensguide.com/tax-haven.php.
- Winter L., *Raje podatkowe. Raport specjalny*, Fijorr Publishing, Warszawa 2010.
- <http://www.rajepodatkowe.com.pl>.
- <http://www.uglandhouse.ky>.
- <http://www.irs.gov>.

CAN TAX OPTIMIZATION BE HARMFUL? DELIBERATIONS ON THE EFFECTS OF OFFSHORE FINANCIAL CENTERS (OFC), OR SO-CALLED TAX HEAVENS

Summary: In this paper the author describes, estimates and formulates prognosis related to the so-called tax optimization carried out in the area of Offshore Financial Centers, popularly known as tax heavens. The text presents numerous definitions, characteristics and typology of the jurisdiction of this kind and the most important reports and analysis of the financial implications associated with their operation, led by the research of OECD, Tax Justice Networks and International Consortium of Investigative Journalist (ICIJ). The actions of some governments especially of the USA, Great Britain, France and Russia are also diagnosed, reaching towards increasing supervision, control and transparency of tax heavens and reducing the procedure of “harmful tax competition”. The article presents the conclusions of the problem for Poland too.

Keywords: tax optimization, offshore centers, tax heavens.